

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ اسلام (۱)

سال دوم آموزش متوسطه

رشته علوم و معارف اسلامی

۱۳۹۴

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب : تاریخ اسلام (۱) - ۲۲۵

مؤلف : محمدرضا جباری

با همکاری عباس پرتوی مقدم

زیر نظر گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

ویراستار : محمداکرم بهنیا ، سید اکبر میرجعفری

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱ - ۹ ، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶ ، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

مدیر هنری : مجید ذاکری یونسی

طراح گرافیک : سیدعلی موسوی

تصویرگران : نرگس میکائیلی ، صادق صندوقی و پری میکائیلی

طراح جلد : طاهره حسن‌زاده

صفحه‌آرا : شهرزاد قنبری

حروفچین : زهرا ایمانی نصر

مصحح : مریم جعفرعلیزاده ، نوشین معصوم‌دوست

امور آماده‌سازی خبر : فاطمه پزشکی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی ، پیمان حبیب‌پور

ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

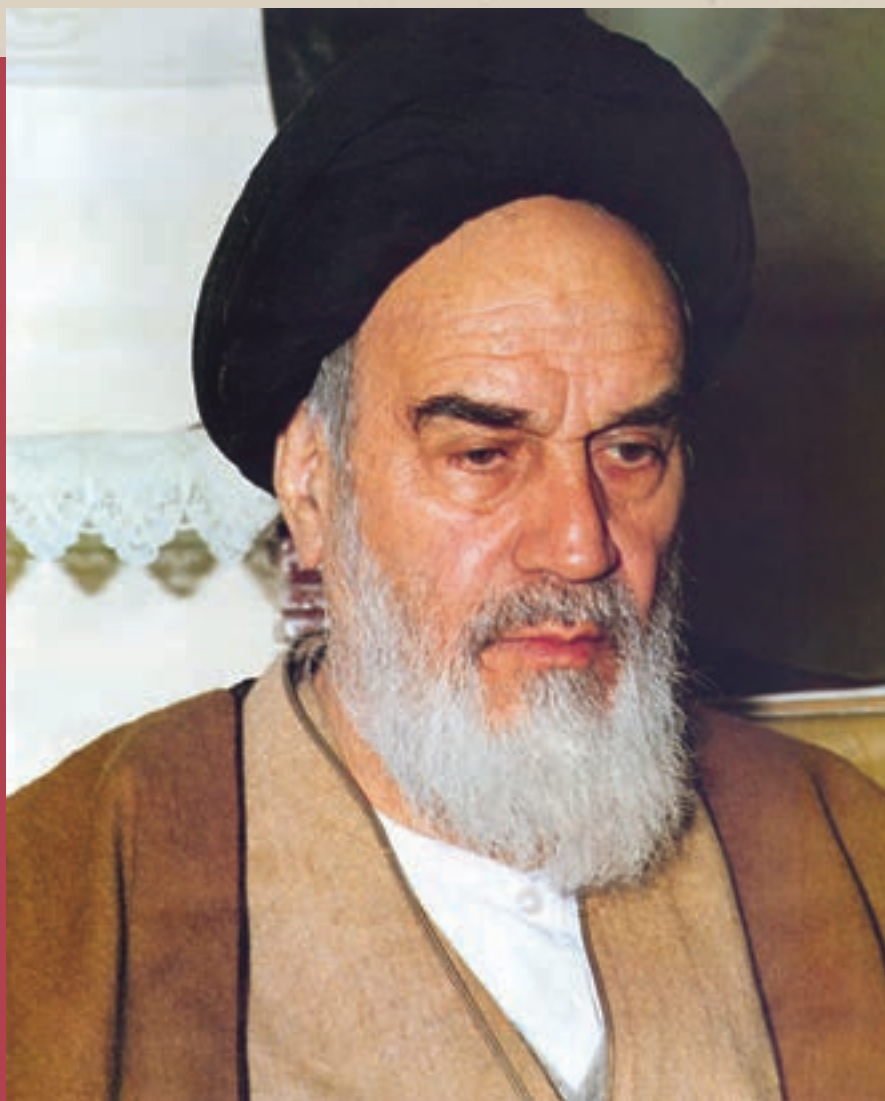
تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱ - ۵ ، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰ ، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ ششم ۱۳۹۴

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۶۴-۰۵-۱۷۷۰-۴ ISBN 964-05-1770-4

«این تاریخ اسلام و خصوصاً حکومت‌هایی را که در اسلام بوده است،
باید مطالعه کرد و از آن پند گرفت».
(صحیفه نور، ج ۷، ص ۵۱۹)
حضرت امام خمینی (ره)

این کتاب بر اساس نتایج ارزشیابی از اجرای کتاب در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ بازنگری و اصلاح شد.

معمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آنان می توانند نظر اصلاحی خود را درباره مطالب این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۵۵/۳۶۳ - گروه دسی مربوط و یا پیام نگار (Email) talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر تألیف کتاب های دسی ابتدایی متوسطه نظری

فهرست مطالب

بخش یکم — عربستان و سرزمین‌های همجوار در آستانه ظهور اسلام

- درس اوّل — شبه جزیره عربستان قبل از اسلام ۲
درس دوم — امپراتوری‌های ایران و روم ۱۲

بخش دوم — اسلام در مکه

- درس سوم — رسول خدا ﷺ؛ از ولادت تا هجرت یاران به حبشه ۲۴
درس چهارم — رسول خدا ﷺ؛ از شعب ابی طالب تا هجرت به مدینه ۳۸

بخش سوم — اسلام در مدینه

- درس پنجم — پیامبر ﷺ در مدینه (۱) ۴۸
درس ششم — پیامبر ﷺ در مدینه (۲) ۶۲
درس هفتم — جانشینی پیامبر ﷺ ۷۸

بخش چهارم — خلفای نخستین

- درس هشتم — دوران خلافت ابوبکر، عمر و عثمان ۸۶
درس نهم — مولود کعبه (امام علی علیه السلام قبل از خلافت) ۹۵
درس دهم — خلافت امام علی علیه السلام؛ حکومت معرفت و عدالت ۱۰۵

بخش پنجم — امویان در مسند قدرت و قیام امام حسین علیه السلام

- درس یازدهم — صلح حسنی و حکومت اموی ۱۱۸
درس دوازدهم — حماسه حسینی ۱۲۶
منابع ۱۳۸

سخنی با دبیران

همکاران گرامی، کتاب تاریخ اسلام (۱) به ارزش ۲ واحد درسی یکی از مهم‌ترین دوران تاریخ اسلام؛ یعنی دوره صدر اسلام از بعثت پیامبر اکرم (ص) و ظهور اسلام تا قیام امام حسین (ع) در سال ۶۱ ق. را در برمی‌گیرد. اهمیت و حساسیت این مقطع از تاریخ بر کسی پوشیده نیست. ادامه تحولات تاریخ اسلام، پس از حماسه حسینی تا سقوط خلافت عباسیان در سال ۶۵۶ ق. در کتاب تاریخ اسلام (۲) خواهد آمد.

برای استفاده، تدریس و ارزشیابی مفید و مؤثر کتاب حاضر چند نکته یادآوری می‌شود:

۱- بنابر اهمیت و حساسیت این مقطع از تاریخ، توصیه می‌شود مدرسان کتاب، دانش‌آموخته رشته‌های تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی و یا خبره در تاریخ اسلام باشند.

۲- مطالعه منابع و مآخذ این دوره از تاریخ به دبیر کمک خواهد کرد تا در ارائه درس و دست‌یابی به اهداف کتاب توفیق بیشتری حاصل کند.

۳- تدریس و ارزشیابی کتاب براساس هدف‌های کلی درس تاریخ در دوره تحصیلی متوسطه و نیز هدف‌های کلی کتاب با رویکرد فرهنگی و تربیتی انجام گیرد.

۴- در جریان تدریس و ارزشیابی، حیطه‌های فرادانشی نیز مورد توجه قرار گیرد. بدین منظور پیشنهاد می‌شود به جای بررسی رویدادهای تاریخی به صورت وقایع منفرد و مجزا، پدیده‌های تاریخی در قالب فرایندی از تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بررسی و تحلیل شوند تا امکان شناخت و فهم آنها برای دانش‌آموز فراهم آید.

۵- دبیران محترم افزون بر روند تحولات تاریخی این دوره از تاریخ اسلام، ضرورت دارد سیره پیامبر (ص)، ائمه معصومین (ع) و شخصیت سایر افراد مؤثر را نیز مورد توجه قرار دهند.

۶- کتاب تاریخ اسلام (۱) در قالب ۱۲ درس طراحی و ساماندهی شده است. ضرورت دارد فرایند تدریس در طول سال تحصیلی به صورت مستمر و یکنواخت باشد و در هر جلسه نیمی از یک درس تدریس شود.

۷- نقشه، تصویر، نمودار و جدول از جمله ابزارهای مناسب در آموزش تاریخ هستند و کمک زیادی به

تسهیل فرایند یادگیری و تعمیق آن می‌کنند. لازم است در حین تدریس توجه دانش‌آموزان به نکته‌ها و مطالب آموزشی مندرج در این ابزارها جلب شود. البته در آزمون‌های پایانی از این مطالب در ارزشیابی استفاده نشود.

۸- مباحثی از محتوای کتاب به شکل یک توضیح، بیشتر بدانید و یا داخل کادر قرار گرفته است، که ارزش و اعتباری همانند سایر مباحث کتاب دارند تا دانش‌آموزان به مطالعه آنها ترغیب و تشویق شوند. استفاده از این گونه موضوعات در ارزشیابی‌های میان دوره‌ای و کلاسی از اختیارات دبیران است اما در ارزشیابی پایانی نباید از آنها سؤال طرح شود.

۹- در لابلای متن هر درس، پرسش‌هایی در قالب فکر کنید و پاسخ دهید طراحی شده است تا دانش‌آموزان با تأمل و تفکر در مباحث مطروحه، در فرایند تدریس مشارکت فعال داشته باشند. انتظار نمی‌رود دانش‌آموزان به پرسش‌ها پاسخ صحیح و کامل بدهند، بلکه هدف آن است که آنان وادار به تأمل و فکر شوند و نظر خود را بیان کنند و تمرینی برای مباحثه و مذاکره علمی باشد. پس از آن که پاسخ دانش‌آموزان پایان یافت، دبیر ضمن جمع‌بندی نکته‌های بیان شده، کامل‌ترین پاسخ را عرضه می‌دارد.

۱۰- پرسش‌های نمونه در پایان هر درس، فقط بخشی از مطالب از آن درس را پوشش می‌دهد. نباید در فرایند ارزشیابی فقط به پرسش‌های نمونه بسنده کرد. در ارزشیابی به‌ویژه ارزشیابی پایانی بر مباحث و موضوعات اصلی و کلی کتاب نظیر زمینه‌ها، علل، اهداف، نتایج و پیامدها تأکید بیشتری شود.

۱۱- به منظور تعمیق فهم و درک تحولات تاریخی، در پایان هر درس فعالیت‌هایی در شکل اندیشه و جست‌وجو عرضه شده است. با عنایت به امکانات موجود، دانش‌آموزان را برای انجام فعالیت، گروه‌بندی و راهنمایی کنید. کارشناسان و اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی و مؤلف کتاب همواره پذیرای پیشنهادها و انتقادهای شما خواهند بود. از طریق:

پیام نگار (ایمیل) history-dept@talif.sch.ir

وب‌گاه (وب‌سایت) <http://history-dept.talif.sch.ir>

پیشنهادها و انتقادات خود را ارسال کنید.

گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

سخنی با دانش‌آموزان عزیز

درس تاریخ و به خصوص تاریخ اسلام از درس‌های اصلی رشته علوم و معارف اسلامی است که برای پایه‌های تحصیلی دوم و سوم متوسطه پیش‌بینی شده است. در این درس‌ها شما مهم‌ترین تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی تاریخ را با تأکید بر تاریخ ایران و اسلام می‌خوانید. هدف این درس‌ها انباشتن ذهن شما از پاره‌ای اسامی، سال‌ها و روزها نیست، بلکه مقصود شناخت و درک جریان مهم‌ترین تحولات تاریخی از گذشته‌های دور تا زمان کنونی است. شناختی که مورد نیاز و ضروری هر انسانی است؛ زیرا هر چه در گذشته بیشتر تأمل کنیم، هم خود و هم جامعه خویش را بهتر می‌شناسیم. همه پدیده‌ها و رفتارهای فردی و اجتماعی، ریشه در گذشته دارد و با شناخت درست و دقیق این ریشه‌ها، می‌توانیم خود را واقعی‌تر ارزیابی کنیم. به همین دلیل است که بخش‌های قابل توجهی از آیات قرآن کریم و کلام بزرگان و دانشمندان به ذکر تاریخ و توصیه مطالعه و تأمل در گذشته اختصاص دارد.

دانش‌آموزان گرامی هنگام مطالعه کتاب به نکته‌های زیر عنایت داشته باشید:

۱- کتاب تاریخ اسلام (۱) به ارزش ۲ واحد درسی جریان مهم‌ترین تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را از بعثت رسول مکرّم ﷺ و ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان تا حماسه حسینی در کربلا در برمی‌گیرد. مطالعه و تأمل در این دوره، ضمن آن که شما را با دوره مهمی از تاریخ آشنا می‌کند، به تحکیم و تثبیت آگاهانه مبانی اعتقادی شما به عنوان یک مسلمان کمک شایانی خواهد کرد. توصیه می‌شود با استفاده از فهرست منابع و مآخذ کتاب و با راهنمایی دبیر خود کتاب‌های دیگری را درباره این دوره تاریخی مطالعه کنید.

۲- نقشه‌ها، نمودارها و تصاویر کتاب بخشی از محتوا را تشکیل می‌دهند و به یادگیری و شناخت تحولات تاریخی کمک مؤثری می‌کنند. لازم است هنگام مطالعه کتاب نقشه و نمودارها را به دقت مورد توجه قرار دهید.

۳- به منظور تکمیل و تعمیق درک و شناخت شما، مطالبی با عنوان یک توضیح، بیشتر بدانید و داخل کادر طراحی شده است. اگر چه از این مطالب در آزمون پایانی ارزشیابی نخواهد شد، اما ضرورت دارد با دقت مطالعه شوند.

۴- در لابه‌لای متن هر درس پرسش‌هایی در قالب فکر کنید و پاسخ دهید، درج شده، تا شما را به تأمل و تفکر درباره برخی پدیده‌های تاریخی وارد سازد و نیز در فرایند تدریس مشارکت فعال داشته باشید. مرور درس پیش از تدریس و نیز مطالعه جانبی آمادگی بیشتری برای شما ایجاد می‌کند تا در مباحثات کلاسی در حین تدریس شرکت کنید.

۵- فعالیت‌های پایانی هر درس با عنوان اندیشه و جست‌وجو را به صورت گروهی و با هدف یادگیری عمیق تر انجام دهید.

به امید مطالعه و تأمل روز افزون شما در تاریخ و موضوعات تاریخی

گروه تاریخ دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری